

ותמהינן: א. **הי קרא** והי הלכתא, איזה דין מדרש הכתוב הוא נלמד, ואיזה יסודו בהלכה למשה מסיני?

ב. ותו, **קרא למה לי**, וגם הלכתא למה לי, והרי גם בלעדיהם יש לך ללמוד שהאשה פטורה מן הסוכה וחייבת בעינוי!

דחא סוכה מצות עשה שהזמן גרמא היא, וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, ומכאן אתה יודע שאשה פטורה מן הסוכה.

ואף חיוב האשה בעינוי ביום הכפורים, שמצות לא תעשה היא, וכרת יש בה [רש"י], הרי בין אם הזמן גרמא ובין לא – מדרב יהודה אמר רב נפקא, שהאשה אסורה בה!?

דאמר רב יהודה אמר רב, וכן תנא דבי רבי ישמעאל, אמר קרא "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם",

כח-ב **השהו הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה**, מכאן שהנשים חייבות על כל לא תעשה שבתורה, שהרי עונשן מלקות [רש"י פסחים].

ואם כן, למה לנו מקור לחייב אשה בסוכה, ולחייב אשה בעינוי יום הכפורים!?

אמר משני אב"י: מה ששאלנו הי קרא והי הלכתא, התשובה היא: לעולם פוכה שהאשה פטורה ממנה הלכתא היא, והפסוק "האזרח" למעט את הנשים אינו אלא אסמכתא בעלמא [כי אדרבה, "אזרח" משמע גברי ולא נשים, ו"האזרח" משמע לרבות את הנשים, והיינו טעמא דאשה חייבת בעינוי יום הכפורים].⁽¹⁾

ומה שהקשינו: למה לי הלכתא בסוכה לפוטרו, והרי מצות עשה שהזמן גרמא היא; התשובה היא: ואיצטריך הלכתא. כי פלקא דעתך אמינא "תשבו כעין תדורו" – מה דירה איש ואשתו, אף סוכה איש ואשתו, ויתחייבו הנשים בסוכה.

לפיכך קא משמע לן הלכתא למשה מסיני שהנשים פטורות מן הסוכה.⁽²⁾

רבא אמר לתרץ על הקושיא, למה לי הלכתא בסוכה לפטור את הנשים, והרי מצות עשה שהזמן גרמא היא:⁽³⁾

לפיכך איצטריך הלכתא, כי פלקא דעתך אמינא: יליף "חמשה עשר" האמור בחג הסוכות מ"חמשה עשר" מחג המצות, מה להלן במצה נשים חייבות אף על גב שמצות עשה שהזמן גרמא היא,⁽⁴⁾ אף כאן בסוכה

מדרב יהודה אמר רב נפקא.

3. כתב הריטב"א: רבא לא תירץ כאב"י, משום דמשמע ליה דלגבי הא ליכא למדרש "תשבו כעין תדורו" ולא אתא קרא לכולי האי, אבל מודה הוא דרשינן ליה בעלמא.

4. הטעם שנשים חייבות במצה, אף על גב שמצות עשה שהזמן גרמא היא, הוא משום דילפינן ממה שנאמר: לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל מצות, הקיש הכתוב איסור

היכא דהוה משמע פטורא אתיא ה"א לרבות, וכל היכא דהוה משמע חיובא, אתיא ה"א למעט".

1. כתב הריטב"א: הא דאמרינן סוכה הלכתא ויום הכפורים קרא, ולא בהיפוך, הוא משום דהכי גמרינן לה; אי נמי, דהכי אתיא שפיר טפי, דרשינן ה"א לרבות, שכן הוא ברוב המקומות.

2. ובהמשך מתרצת הגמרא גם את חלקה השני של הקושיא, למה לי קרא ביום הכפורים והרי

נשים חייבות אף שמצות עשה שהזמן גרמא היא.

לפיכך **קא משמע** לן הלכה למשה מסיני שהנשים פטורות מן הסוכה.

ומפרשינן: **והשתא דאמרת**: נשים פטורות מן **הסוכה הלכתא** היא, ועיקר דרשה ד"האזרח" משמע לרבויה כמו ביום הכפורים [ורק בתורת אסמכתא אמרינן: ש"האזרח" למעוטי נשים הוא בא], אם כן **קרא** ד"האזרח" הכתוב בסוכה — **למה לי**, מה בא לרבות?

לרבות את הגרים שיהיו חייבים בסוכה. כי **סלקא דעתך אמינא** לפוטרום, הואיל **והאזרח** "בישראל" **אמר רחמנא**, דמשמע ישראל ולא את הגרים.

לפיכך **קא משמע** לן ה"א ד"האזרח" שאף הגרים חייבים בסוכה.

וכעת שבה הגמרא לחלקה השני של הקושיא: למה לי קרא ד"האזרח" לרבות נשים לעינוי יום הכפורים, והרי **מדרב יהודה** **אמר רב נפקא**!?

ומשנינן: **לא נצרכא** קרא ד"האזרח" שלמדנו

בברייתא שהוא בא לרבות נשים לעינוי, **אלא** לחייב אף את הנשים בתוספת עינוי ביום הכפורים, להתחיל ולהתענות מבעוד יום [רש"י].

כי **סלקא דעתך אמינא**, הואיל ומיעט רחמנא לתוספת עינוי מעונש ומאזהרה, ואינו אלא מצות עשה בעלמא⁽⁵⁾, אם כן **לא נתחייבו נשים** בתוספת כלל.

לפיכך **קא משמע** לן קרא ד"האזרח", שאף הנשים חייבות בתוספת עינוי ביום הכפורים.

אמר מר בברייתא שנזכרה לעיל: "כל האזרח" לרבות את הקטנים שהם חייבים בסוכה:

ותמהינן: **והתנן** במשנתנו: **נשים ועבדים וקטנים** פטורין מן הסוכה!?

ומשנינן: **לא קשיא**.

כאן בברייתא מיירי בקטן שהגיע לחינוך, כגון שאינו צריך לאמו, ולכן הוא חייב.

ואילו **כאן** במשנתנו, מדובר בקטן שלא הגיע לחינוך,⁽⁶⁾ שהוא פטור מן הסוכה.

אלא בכניסתו, ביציאתו מנין, תלמוד לומר: מערב עד ערב.

ושם בעמוד א ילפינן מדכתיב: כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה, על עיצומו של יום ענוש כרת ואינו ענוש כרת על תוספת עינוי.

ושם מבואר עוד, דאפילו אזהרה אין על תוספת עינוי, וילפינן לה ממלאכה שאינה באזהרה בזמן התוספת.

6. כתבו התוספות: אף על פי דבמתניתין קתני

חמץ לחיוב מצה, לומר לך: כל שישנו בכל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה, והרי בכל תאכל חמץ ישנן גם הנשים שהרי מצות לא תעשה היא.

5. תוספת יום הכפורים נלמדת בגמרא יומא פא ב, מדכתיב: ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש, יכול יתחיל ויתענה בתשעה, תלמוד לומר בערב; אי בערב, יכול משתחשך, תלמוד לומר בתשעה; הא כיצד: מתחיל ומתענה מבעוד יום, מכאן שמוסיפין מחול על הקודש; ואין לי

שנינו במשנה: מעשה וילדה בלתו של שמאי הזקן, ופחת את המעזיבה, וסיכך על גבי המטה בשביל קטן:

ותמהינן: והרי מעשה זה הוא בא לפתור את האמור במשנה שהקטנים פטורין מן הסוכה; וכי דרך המדברים להביא אחר דבריהם מעשה הסותר את דבריהם?!

ומשנינן: הסורי מחסרא, והכי קתני: נשים ועבדים וקטנים פטורים מן הסוכה. ושמאי מחמיר בקטן אפילו כשהוא צריך לאמו. ומעשה נמי וילדה בלתו של שמאי הזקן, ופחת את המעזיבה וסיכך על המטה בשביל הקטן.

מתניתין:

א. כל שבעת הימים של חג הסוכות, אדם עושה סוכתו קבע, להיות כל עיקר דירתו בה, ואילו את ביתו עושה עראי.

ב. אם ירדו גשמים לתוך הסוכה, מאימתי מותר לפנות את כליו מן הסוכה? כלומר: מאימתי קרוי הוא מצטער ופטור מלישב בסוכה:

משתסר משתקלקל המקפה. [כל תבשיל קפוי, שאינו לא רך ולא עב קרוי מקפה].

ג. הגשמים סימן קללה הם בחג, ומשלו חכמים משל למה הדבר דומה: לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו קיתון על פניו [בגמרא מפרש מי שפך למי].

גמרא:

ותמהינן: והרי קטן שהגיע להינוד, רק מדרבנן הוא חייב, ואיך למדנו את חיובו מהפסוק?!?

ומפרשינן: לעולם רק מדרבנן חייב הקטן, וקרא ד"כל האזרח" אסמכתא בעלמא הוא.⁽⁷⁾

שנינו במשנה: קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה:

ומפרשינן: היכי דמי קטן שאינו צריך לאמו?!

אמרי דבי רבי ינאי: כל שנפנה לעשות צרכיו ואין אמו מקנחתו.

רבי שמעון בן לקיש אומר: כל שנעור משנתו ואינו קורא "אמא".

ותמהינן אדרבי שמעון בן לקיש: והרי "אמא" — גדולים נמי קרו כשהם נעורים משנתם?!?

כלומר: וכי אך למי שאינו קורא לאמו אתה קורא "אינו צריך לאמו", אבל למי שקורא לאמו אתה קורא "צריך לאמו", והרי אפילו גדול שאינו צריך לאמו רגיל לקרותה כשניעור משנתו?!?

ומשנינן: אלא אימא: כל שנעור משנתו ואינו קורא "אמא אמא", שהוא כרוך אחריה לקרות ולשנות עד שתבוא אליו, וכזאת אין עושים הגדולים, אלא קורין ושותקין.

7. כתב רש"י: ועיקר קרא אתי לרבי אליעזר לרבות גר שנתגייר וקטן שנתגדל שעושים סוכה

בהדיא: קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה, דרך הש"ס להקשות ולתרץ כן.

אם ירצה ישנה אותם לבר ממטללתא [חורן לסוכה], שמצטער הוא ופטור מן הסוכה, שעדיף לו לשנות מחורן לסוכה לפי שהאוויר יפה לו להרחיב דעתו.

הרי למדנו שמשנן חורן לסוכה, ואילו בברייתא איתא "ומשנן בסוכה"?!?

ומשנינן: לא קשיא, כי שני מיני שינון הן:

הא — הברייתא שאומרת "ומשנן בסוכה" — במגרם, בלימוד גמרא הברורה לו כבר, שאינו מצטער אם יעשה זאת בסוכה.

הא — שאמר רבא "ותנוי בר ממטללתא" — בעיוני, מעיין בה עכשיו, ועדיין אינה ברורה לו, והואיל וצריך לזה הרחבת הדעת, החסירה לו בסוכה, מותר לשנותה מחורן לסוכה.

וכי הא שמצינו שיש בגמרא מרוצת לימוד כט-א בלא טירחה ולימוד עיוני, ויש לימוד שיש בו טירחא, כמו שמצינו דרבא ורמי בר חמא, כי הוון קיימי מקמיה רב חסדא [כשהיו עומדים משיעורו של רב חסדא], בתחלה מרהטי בהדי הדדי [בתחילה היו חוזרים במרוצה ובלי עיון] על דברי רב חסדא, ששמעו מפיו שדבר זה אסור ודבר זה מותר. והדר מעייני בסברא [ואחר כך היו מעיינים מה טעמו של כל דבר].

אמר רבא: מאני משתניא כלי שתיה מותר להשהותם במטללתא בסוכה לאחר ששתו בהם, ואין צורך לפנותם מהסוכה, היות ואינם מאוסים.

תנו רבנן: כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי, כיצד: היו לו כלים נאים מעלן לסוכה, היו לו מצעות נאות מעלן לסוכה; אוכל ושותה ומטייל בסוכה.

ומפרשינן: מנא הני מילי, מנין לומדים אנו כל זה?

דתנו רבנן: כתיב "בסוכות תשבו שבעת ימים", ללמדך: תשבו בעין תדורו; מכאן אמרו: כל שבעת הימים עושה אדם סוכתו קבע וביתו עראי. כיצד?

אם היו לו כלים נאים מעלן לסוכה; ואם היו לו מצעות נאות מעלן לסוכה.

אוכל ושותה ומטייל בסוכה.

ומשנן בסוכה [סובר למודו ומחתכו על בוריו לעמוד עליו, דהיינו שמעתא דאמוראי, וסברא של טעמי משנה וברייתא מה טעם זה חייב וזה פטור זה אסור וזה מותר, רש"י].

ותמהינן על מה שלמדנו בברייתא "ומשנן בסוכה":

איני, והאמר רבא: מקרי, לקרות תורה שבכתב, ומתני, לשנות משניות הערוכות ושגורות בפה — צריך לעשותם במטללתא [בסוכה].

ואילו תנוי [קא סלקא דעתין דהיינו "משנן" דברייתא], והוא לימוד הש"ס שהוא סברא לטרוח ולשנן, וכן שמעתא דאמוראי שאינן באות אלא מכלל דקדוקים, שהן למדין מתוך דברי משנה בדימוי מילתא למילתא [רש"י] —

בחולו של מועד מה שאין שאר ישראל עושין; ולרבנן אתי קרא לומר שכל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת, ולהכשיר סוכה שאולה.